

*Петар Милосављевић**
Нови Сад

ДВЕ ОПЦИЈЕ ЗА СРПСКИ НАРОД ОБНОВА СРБИСТИКЕ ИЛИ РАСПАРЧАВАЊЕ (ЈЕЗИКА, НАРОДА, ДРЖАВЕ)

Године 2017. навршава се 20 година од настанка Покрета за обнову србистике. Исте 1997. године основан је и Одбор за стандардизацију српског језика при САНУ. И Покрет и Одбор су окупљали филологе који су нудили идеје за решавање филолошких проблема после разбијања Југославије и напуштања југославистике и сербокроатистике. Та решења нису била на истој линији. Од односа према овим решењима зависиће не само будућност српске националне филологије него и судбина српског народа.

1.

Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца (створена 1918. као „држава једног троименог и троплеменог народа“, преименована 1929. у Краљевина Југославија) настала је на Штросмајеровој идеји југословенства. Кључни став Штросмајерове идеје био је да најбројнији Југословени, а то значи Срби и Хрвати, имају исти језик, али се разликују по вери, па су Хрвати католици а Срби православци. Муслимани истог језика, третирано су као неопређени (између Срба и Хрвата), а могли су се изјашњавати као Срби муслиманске вероисповести или као Хрвати муслиманске вероисповести. Из те концепције проистекао је и став да је „вера вододелница нација“. На основу ње ће се у Титовој Југославији појавити и Муслимани као посебан народ (од 1992. преименовани у Бошњаке). Та концепција се разликује и од концепције Вука Караџића, и од српске идеје

* Универзитетски професор у пензији

југословенства Теодора Павловића, Јована Суботића и Надежде Петровић, али и од историјске праксе других европских народа за које је језик, а не вера, основна „вододелница“ нација. Све што се Србима у новије време буде дешавало имаће корене у лошем избору основног принципа идентитета народности.

2.

Југославија, грађена на основама Штросмајерове идеје југословенства, рушена је два пута: стварањем Независне Државе Хрватске (1941-45) и осамостаљењем Републике Хрватске (1992). Владајући кругови у Хрватској у оба случаја одбацивали су и Југославију, али и хрватску идеју југословенства. Истовремено са овом идејом одбацивали су и са њом комплементарну сербокroatистику, филолошку дисциплину коју је још у 19. веку почео да гради Штросмајеров следбеник а водећи хрватски филолог Ватрослав Јагић. Приликом оба стварања хрватске државе, српски језик, третиран и као српскохрватски (односно хрватски или српски) проглашаван је само хрватским. Срби, који су морали да снесу последице стварања Југославије, која им није била потребна, морали су скупом ценом да плате и прво и друго разбијање државе.

3.

После другог разбијања Југославије 1992, више српских филолога, универзитетских професора, дошло је до истоветног решења: да треба напустити сербокroatистику и њене пројекције, и обновити српску филолошку традицију из предјугословенског периода, дакле обновити србистику; применити европске стандарде и на Србе. А то је конкретно значило: обновити ставове утемељитеља србистике Вука Караџића, али и Матице српске и Српске краљевске академије из предјугословенског периода. Истовремено, то је значило и обнављање ставова који се тичу српског језика, српске књижевности и идентитета српског народа. Ова обнова значила би, такође, и обнову српског националног програма у складу са Вуковим и схватањима слависта његовог времена о језику, као и обнову напуштене српске идеје југословенства која се разликовала од Штросмајерове. По том програму, Срби су један од словенских и један од југо-словенских (у значењу јужнословенских) народа

који говори својим посебним српским језиком. Српски језиком, као матерњим, говоре и пишу припадници разних вера, пре свега православне, католичке и исламске. Српским језиком се служе и припадници других народа.

4.

Покрет за обнову србистике промовисан је у амфитеатру Филолошког факултета у Приштини 9. октобра 1997. на основу писаних програмских докумената, обимне јавне дискусије и уз присуство 63 учесника. Том приликом основано је и Друштво за обнову србистике, које је почело да издаје часопис *Србистика/Serbica*, да објављује књиге и да организује научне скупове. Све је то могло да се учини захваљујући пре свега труду проф. др Слободана Костића (1952-2012).

Као иницијатор оснивања Покрета за обнову србистике, сматрам да се његова појава историјски оправдала. Делујући самостално или скупно, присталице ове идеје су у последњих 20-25 година створили предуслове да се српска филологија осамостали и преобрази. То се може потврдити бројним књигама више аутора, одржаним научним скуповима, зборницима са тих скупова.

На жалост, идеја о институционализацији србистике у Србији није на адекватан начин прихваћена од стране националних институција и државе. Чак су и медији престали да извештавају о резултатима и делатностима присталица ове идеје. Србистика је у Србији добила третман илузије којом се заносе неки филолози са маргине научног и друштвеног живота.

Овакве тврдње нису произвољне. У Србији се данас на универзитетским студијама институционално изучавају: англистика, германистика, еспањолистика, нидерландистика, јапанологија, синологија, хунгарологија, албанологија, румунистика, словакистика, русинистика итд. Али се у Србији институционално не изучава србистика (или србологија). У Србији се и даље посебно изучавају српски језик и српска књижевност, а избегава се њихова веза помоћу интегративне дисциплине, србистике, како се то чини код других филологија. А то значи да се према Србима, и у њиховој матичној држави, примењују двојни стандарди. Научна дисциплина о Србима искључена је из система који важи за друге европске народе.

5.

До спречавања да се србистика уведе у научни систем није дошло случајно. Чим се Покрет за обнову србистике огласио, основан је Одбор за стандардизацију српског језика. То се десило 12. децембра 1997. године, дакле само 62 дана после промоције Покрета. За седиште овог Одбора одређена је Српска академија наука и уметности, а његови су чланови познати лингвисти, представници институција из свих српских земаља. Одбор је тако одмах схваћен као ауторитативан чинилац у стварању нове српске језичке политике после разбијања Југославије.

Кључни човек овог Одбора, његов оснивач и први председник, Павле Ивић (1922-1979) није подржао идеје филолога који су тежили обнављању српске филолошке традиције. Ни то није случајно. Свој научни ауторитет академик Ивић је стекао у време доминације сербокroatистике, дисциплине која је превладала током постојања Југославије, поготово у Титово време, а чији је стожер у Срба био Александар Белић, следбеник Ватрослава Јагића. Та дисциплина је имплицитно стајала на становишту да је српски језик, у ствари, српскохрватски. На основу тога створена је заблуда да се овај језик може и делити.

6.

Још док је рат трајао, у мају 1994, академик Ивић је, као председник организације Српски сабор, у Сава Центру у Београду, организовао дводневни скуп са око хиљаду учесника под именом Други конгрес српских интелектуалаца. На том скупу било је речи о много чему. Ипак, главни његов циљ био је садржан у главном реферату, Ивићевом. Водећи српски лингвиста прихватио је идеју да се српскохрватски језик мора делити и предлагао је да се српски књижевни језик стандардизује на екавици. Тај предлог значио је оживотворење могућности које је нудио Новосадски договор (1954) идејом о два варијантама српскохрватског/хрватскосрпског језика: источној (екавској) и западној (ијекавској). Оно што у тексту Новосадског договора није било до краја речено (да се тиме један и исти језик дели на два језика), јасно је речено у Ивићевом

реферату: књижевни језик Срба он је идентификовао са екавском варијантом истог језика.

Тој тези, неочекивано а веома ефикасно, супротставио се млади русиста, професор Радмило Маројевић, ијекавац и Црногорац, и још неколико учесника скупа, заступајући став да Срби никако не треба да се одричу своје ијекавице, језика славних српских народних песама, Вука, Његоша и многих других писца. У дискусији, Ивићеве ставове подржао је само ужи круг његових следбеника, а Други конгрес српских интелектуалаца идеју о екавици као српском језичком стандарду није подржао. (Ивићево залагање за увођење екавског стандарда подржаће касније само руководство Републике Српске и то релативно кратко време, до почетка 1998).

За Други конгрес српских интелектуалаца, на који сам био позван, имао написани реферат под насловом *Националне институције – најслабије тачке српског народа*. Као најслабије тачке српског народа у мом тексту окарактерисане су Српска академија наука и уметности и Матица српска зато што су у Титовом периоду напустиле властиту традицију. Организатори скупа, међутим, нису ми омогућили да своје ставове јавно саопштим. Шире образложење идеја о потреби обнављања српске филолошке традиције изнео сам у чланку *Српски национални програм и верско питање* који је неколико месеци касније објављен у часопису *Хришћанска мисао* (1994/4-6). Ти ставови су били разрађени у трима мојим књигама објављеним у Приштини (*Српски национални програм и српска књижевност*, *Систем српске књижевности*, *Срби и њихов језик*). Они су били уграђени и у основне документе Покрета за обнову србистике.

7.

Ставови о подели језика које академик Ивић није могао да одбрани на јавној трибини, могао је да спроведе преко новоформираног Одбора за стандардизацију српског језика. Већ почетком 1998. овај Одбор је легализовао три језика: српски, хрватски и бошњачки језик. Исте године група српских филолога, на челу са академиком Ивићем, јавно је одбацила и документ под насловом *Слово о српском језику* и програм обнове српске филолошке традиције. Ауторитет Академије и ауторитет Одбора, као и центри моћи који су их подржавали, дали су обележје обликовању филолошке сцене

Србије и српског народа уопште. За ту сцену карактеристично је да се верује ауторитетима, а не аргументима. Ако се аргументи могу превидети, не могу се превидети последице. А последице се виде у легализацијама читавог низа имена за српски језик. То су: српски, хрватски, бошњачки/ босански, црногорски и буњевачки језик.

Оваква легализација имала је последице и у иностранству. У Хашком суду се бивши српски језик обично назива бехаес (босанско/хрватско/српски), негде се у европским земљама посебно изучавају три језика: босански, хрватски и српски, а у Паризу се изучава као један: бошњачко-црногорско-хрватско-српски.

Не дешава се први пут да се српском народу преко његових националних институција наметну туђе идеје. Нисам једини који је реаговао на та дешавања, а да јесам сведоче текстови објављени у Политици октобра 2006. а прештампани у књизи *Српско питање и србистика* (2007). Стварност показује да су надјачале снаге које подржавају делатност Одбора, а ниподаштавају активности Покрета за обнову србистике. Организовано ниподаштавање научних аргумената и маргинализовање идеја имали су своју цену.

8.

И сада, четврт века после разбијања Југославије, главни српски проблем је у односу према језику који су Срби створили, а који су и поимали и називали српски језик. Тај проблем има свој корен, а српски филолози обично избегавају да се са њим непосредно суоче. А корен нарушавања идентитета српског језика је у Илирском покрету (1835-1843). Пре тога Покрета, у славистици је уважаван став да Срби имају свој језик, а Хрвати свој. Илирски покрет, настао међу Хрватима, уз благослов Аустрије, одбацио је тадашњи хрватски књижевни језик (кајкавски) и прихватио српски језик у вуковској варијанти са образложењем да ће тако Хрвати бити ближи једноплеменом народу, Србима. Присталице Илирског покрета залагале су се да се тај језик зове илирски, онако како је српски језик називала званична Аустрија, а не онако како су га Срби звали, српски. Разним манипулацијама је, затим, чињено да се прикаже да Срби и Хрвати имају исти језик, који се зове српски или илирски, односно хрватски или српски.

Из Илирског покрета од средине 19. века међу Хрватима су се развиле две струје: једна чији је родоначелник био Анте Старчевић и друга чији је родоначелник био Јосип Јурај Штросмајер.

Иза Старчевићевог понашања стајала је ова логика: ако су Хрвати и Срби народ једног језика, односно један народ, онда један од та два народа не може да постоји. А по њему не треба да постоје Срби. Та идеја показала се као геноцидна, нарочито у 20. веку.

Штросмајер је понудио друго решење. Идејом југословенства он је заступао став да су Срби, Хрвати и Словенци један народ. Идејом „католичког хрватства“, које је пратила девиза „Све за вјеру и Домовину“, он је имплицитно негирао постојање Срба католичке вере а афирмисао постојање Хрвата штокаваца. Ова опција је за Србе у Аустрији могла да буде прихватљивија од Старчевићеве, поготово кад је била излагана у допадљивом облику о слози и јединству. Њој је ишло наруку и деловање Ватрослава Јагића, који се понашао као следбеник Вука Караџића, а заговарао ставове супротне Вуковим, оне који су водили остварењу Штросмајерове идеје југословенства.

9.

И према Илирском покрету и према Штросмајеровој идеји југословенства, српски прваци, поготово династија Обреновић, имали су резервисан став. Али је хрватска идеја југословенства у неким деловима српске интелигенције примана са симпатијама.

Српске институције, међу њима Матица и Академија, у предјугословенском периоду, чувале су идентитет и име српског језика. Тек у међуратном периоду, тј. у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца (првој Југославији) идентитет српског језика почиње озбиљно да се нарушава. Тако је морало да буде јер је цела тадашња Краљевина Југославија настала на темељима Штросмајерове идеје југословенства. У уставима ове државе (1921, 1931) званични језик државе добио је назив српскохрватскословеначки. Овај назив је донекле заживео у образовном систему и у јавном животу. Али је добијао и конкуренцију у називу српскохрватски језик који се, бар међу Србима, употребљавао паралелно са изразом српски језик.

10.

Судбинске промене које се тичу идентитета српског језика десиле су се у другој Југославији, Титовој. Смер и карактер ових промена лакше ћемо схватити ако их сагледамо кроз три издвојена чина.

Чин први. У обновљеној Југославији, која је овога пута номинално имала пет народа (Срби, Хрвати, Словенци, Македонци, Црногорци) више није могао да се употребљава израз српскохрваткословеначки језик. У оквирима ове државе требало је направити место за новолегализовани језик – македонски. Зато су (привремено) враћени називи језика из предјугословенског периода. У Словенији је службени језик био словеначки; у Хрватској се језик називао хрватски или српски; у Србији и Црној Гори (као и у предјугословенском периоду) враћен је назив – српски, а у Босни и Херцеговини је легализован назив српскохрватски језик.

Чин други. Долази до уједначавања назива за исти језик који се говорио у четири средишње републике: Хрватској, Босни и Херцеговини, Србији и Црној Гори. Тај чин се збио у виду Новосадског договора, одржаног на формалну иницијативу Летописа Матице српске. Овај скуп је организован ради договора Матице српске и Матице хрватске о заједничком књижевном језику Срба и Хрвата. Одвијао се у духу Титове политике братства и јединства. Показаће се касније да је стварно био организован да би потврдио тезе хрватске филологије из предјугословенског периода. Важно је зато знати да је Новосадски договор одржан у згради Покрајинског комитета Савеза комуниста Војводине дана 8, 9. и 10. децембра 1954. године и да је на овом Договору српски језик и у Србији и Црној Гори добио нови званични назив: српскохрватски/хрваткосрпски језик. Такође је важно имати на уму и да је подсећање на Бечки договор, као на договор Срба и Хрвата око заједничког језика, било без икакве основе, а да је практична подела истог језика на источну (екавску) и западну (ијекавску) варијанту била учињена у складу са Јагићевим пројекцијама поделе замишљеног српскохрватског језика.

Чин трећи. Само 13 година после Новосадског договора (1967) 18 хрватских институција објавило је *Декларацију о називу и положају хрватског књижевног језика* у којој су се одрекле Новосад-

ског договора. Овог Договора се године 1971. одрекла и посебно Матица хрватска. Од тада па до осамостаљења Хрватске, текао је процес легализације хрватског језичког израза (односно стандарда) као посебног хрватског језика на основама западне варијанте. След догађаја показује да је Новосадски договор био потребан да би се у будућности хрватски језик легализовао. Исто тако, била је потребна и институционализација сербокроатистике да би се, после разбијања Југославије, на њеним основама и идејама легализовала кроатистика. У мојој књизи *Титаник* (2012) постоји и поглавље чији је наслов *Тито као реализатор хрватског филолошког програма*.

11.

Новосадског договора никад се нису одрекле ни Матица српска ни Српска академија наука. Ни то није случајно. Јавни чин одрицања од Новосадског договора покренуо би многа питања, па и питање одговорности кадровских структура у овим институцијама.

Ипак, 60-та годишњица Новосадског договора није остала незабележена. У истој сали у згради бившег Покрајинског комитета Савеза комуниста, овај догађај је обележен свечаном седницом обновљене Матице српске у Дубровнику 6. децембра 2014. године. Ако су се Матица српска и Српска академија наука и уметности прећутно одрекле своје филолошке традиције, том седницом је показано да је бар једна српска национална институција имала снаге да се суочи са поразом који је Србима приређен.

Матица српска у Дубровнику није нова институција. Она је била основана 1. августа 1909. у Дубровнику у згради Српске православне црквене општине, а окупљала је у већини Србе католичке вере. Матица српска у Дубровнику била је забрањена 1914, а у југословенском периоду није деловала. Обновљена је тачно на стогодишњицу свог оснивања 1. августа 2009. у Београду. У сарадњи са Покретом за обнову србистике и Владом Републике Српске Крајине у прогонству, ова васкрсла институција је фототипски издала 16 књига штампаних између 1909-1914. у издању Матице српске у Дубровнику. Овим и новим издањима, показала је да српска филолошка традиција није мртва, већ да је само у немилости код српског официјеног научног и културног естаблишмента.

Главни догађај на овом скупу, посвећеном годишњици Новосадског договора, било је промовисање зборника *О идентитету српског језика* који је објавио сва документа битна за тај историјски чин. Овај зборник има 488 страна. Данас може јасно да посведочи о злоупотреби науке у политичке сврхе. Последице те злоупотребе осетили су грађани целе Југославије, и то не само они који се још осећају Србима.

12.

Била је прилика да медији овај изузетан чин забележе и да му посвете одговарајућу пажњу. На жалост, медији, који се према активностима Покрета за обнову србистике нису понашали професионално, и овога пута су се тако понели. Показали су својим чином да имају негативан став и према самој идеји да се српска филолошка традиција обнови.

На сличан начин, медији су углавном превидели и прећутали и дводневни Међународни научни скуп *Српско питање и србистика* (2007), потпуно су прећутали симпозијум одржан поводом обнове Матице српске у Дубровнику (2010) и симпозијум о Србима муслиманске вероисповести (2012). Медији нису обратили пажњу ни на једну од више мојих књига из области политикологије заснованих на становишту србистике. Лист Политика водио је више од три месеца анкету *Сачувајмо српски језик* (од октобра 2016. до јануара 2017) у знаку подршке ставовима Одбора за стандардизацију српског језика, а није хтео да објави мој текст *Српски језик – целина или парче*.

Овакво понашање медија већ се толико пута поновило да се не може сматрати случајним. Не треба искључити сумњу да иза таквог понашања медија стоје неки центри моћи.

Упорност са којом присталице обнове србистике истрајавају на својим виђењима, није без основа. Иза таквог понашања стоји уверење да није истина само оно што се као истина легализује. Свака истина има две егзистенције: потенцијалну и актуелну. Што значи да се неистине могу де-легализовати, да за истину постоје шансе. Па и за истину о постојању српске филолошке традиције из предјугословенског периода.

13.

А да би се створиле претпоставке да истина ипак пробије, данашње српско друштво се мора суочити са чињеницом да је, од двеју опција, које су се појавиле у Србији пре више од две деценије, фактички легализована само она опција коју нуди Одбор за стандардизацију српског језика, а да је опција Покрета за обнову србистике „стављена је под тепих“.

Преварићемо се ако мислимо да је стварни губитник у овом случају Покрет за обнову србистике. Стварни губитници су српски народ и Србија као држава. Србија је постала земља у којој се крше европски стандарди и вредности. То је матична држава Срба у којој се српски језик приказује као више националних језика. Људи укључени у те процесе и нису свесни какве последице има њихово понашање.

Једна од последица ставова које заступа Одбор за стандардизацију може се видети и на српском националном корпусу. Срби се више не идентификују као мултиконфесионалан народ, дакле као и други европски народи, већ се идентификују онако како је Штросмајер пројектовао: само као народ једне вере, православне. Затупници Штросмајерових идеја у српском естаблишменту показују и доказују да у Републици Србији поред стотина хиљада католика разних националности нема једино Срба католика. Ситуација је таква да се чак и понос српског народа, Иво Андрић, проглашава етничким Хрватом. Други понос српског народа, Меша Селимовић, проглашава се Бошњаком (што он јесте, као и Андрић, као и Ћопић), јер ни он, по истим критеријима, не може да буде етнички Србин. По владајућој концепцији, муслимани који говоре као и православци, у Србији морају да се третирају као Бошњаци или Босанци, дакле као и они пореклом из Босне и Херцеговине. Јер не може да има Срба муслиманске вероисповести иако их је све до Титове Југославије било.

Штросмајеровска концепција, преведена на језик филологије, довела је до тога да се у Србији практично остварује пројектована идеја о стандардизацији српског језика на екавици и ћирилици. Испада да тако мора бити ако се од интегралног српског језика (штокавског са три изговора) одузимају делови који се идентификују као бошњачки /босански или хрватски језик.

14.

Један од плодова језичке политике Одбора за стандардизацију видео се и приликом блокирања Србије на путу ка Европској унији што је Хрватска учинила 12. децембра 2016. Та блокада је трајала све док Хрватска није добила уговорну гаранцију са српске стране да ће се за хрватску националну мањину у Војводини штампати уџбеници на хрватском језику. Није тешко одговорити на питање од када хрватски језик постоји у Србији, пре свега у Војводини. Овај језик у Војводини није постојао пре Новосадског договора, а није постојао ни неколико година после разбијања Југославије када је српском језику било враћено његово старо име. Хрватски језик постоји од оне одлуке Одбора за стандардизацију из 1998. када је добио статус самосталног језика. У пракси је то значило да према том језику Србија треба да се односи као и према другим мањинским језицима (мађарском, румунском, словачком, русинском). Практично, тек од 2002. је у органима власти и медијима Аутономне Покрајине Војводине хрватски језик легализован као језик националне мањине.

А шта је тиме учињено, може се показати подсећањем на историјске чињенице. Националне заједнице мањина, које говоре својим језицима у Војводини, постоје већ вековима. Хрватска национална заједница у Војводини настала је неприродно, тек у југословенском периоду, и то на основу Штросмајерове теза да Срби и Хрвати имају један језик, али се разликују по вери. На основу тог критерија сви католици који говоре као и Срби православне вере проглашавани су Хрватима. А као што је на неприродан начин створена оваква хрватска национална заједница, тако је на неприродан начин дошло до легализације српског језика као хрватског. Тиме су створене претпоставке за спровођење политичких циљева хрватске филолошке стратегије. Један од тих циљева јесте потпуна релативизација судбине српске националне заједнице у Хрватској и хрватске националне заједнице у Србији. Учињено је у постјугословенском периоду да Срби на територији авнојевске Хрватске, који су постојали вековима, добију исти третман као Хрвати у Војводини који су настали вештачки и то тек од југословенског

Овај рад је примљен 6. маја 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. јуна 2017. године.

периода. Последице те релативизације већ се осећају, а тек ће се осећати. Мора се признати да су и такву релативизацију утемељиле оне неутемељене одлуке Одбора за стандардизацију српског језика.

15.

Мада Одбор за стандардизацију непосредно не сноси одговорност за наметање ставова да је само ћирилица српско писмо, а латиница хрватско, његова легализација хрватског језика има и такву последицу. Том легализацијом су само створене основе да се потврде тезе хрватске филологије из 19. века да све што је писано латиницом спада у хрватску културу. Таква теза већ има крупне последице по опстанак Срба у Хрватској; а пројектује сличне последице по Србе у Србији и другде. На основу те тезе испада да се у Хрватској српска писмена култура своди на готово искорењену ћирилицу. Пошто се латиница увелико раширила у Србији, неће бити тешко легализовати став да је у Србији у већинској употреби хрватски језик. Јер се и преко писама убедљиво показује да је и у самој Србији српског језика све мање и да је он осуђен на искорењивање.

16.

Има знакова де се српски естаблишмент помало тргао из уљуљканости чином промоције Хрватске православне цркве на православни Бадњи дан 2017. Тај чин је српске званичнике подсетио да је Хрватска православна црква постојала још једном у историји: у време усташког режима. На жалост, не уочавају се битне разлике између та два чина и не сагледава се природа нове опасности.

Хрватску из времена Павелића није признавао нико из демократског света, а није озбиљно узимао ни онај „хрватски језик“ у НДХ, са натрухама „новоговора“. Тај језик као хрватски нису прихватили ни Титови саборци. Данас је ситуација другачија. Хрватску државу признале су све цивилизоване земље, а слично је и са језиком који се назива хрватским. Српски језик признат је као хрватски језик и у самој Српској академији наука а на делу је интензивно пласирање теза да се разлике између српског и хрватског

језика најлакше виде на основу писма. Тиме је прећутно потврђен став да Срба католика нема, па самим тиме потврђен је и став да Срби римокатоличке вере у српску језичку заједницу нису ни могли да унесу ни латиничко писмо којим су се служили.

На промоцију Хрватске православне цркве зато треба гледати као на логичну последицу развоја догађаја. Пошто се, на крају југословенског периода, хрватска страна одрекла Штросмајерове идеје југословенства, на Бадње вече 2017. само је учинила корак даље: одрекла се и његове идеје „католичког хрватства“, стављајући хрватство испред вере. То значи да се хрватска страна практично одриче идеје о вери као вододелници нација. Ту идеју је препустила српским институцијама, историчарима и филолозима да доврше пројект упропашћивања српског народа. Овај чин наговештава да ће хрватска страна поштовати европски принцип о мултиконфесионалности народа, дакле исти онај принцип који је био доминантан у српском друштву предјугословенског периода. По том принципу, као што сви народи могу да имају и своје православце, њих могу да имају и Хрвати, а под одређеним условима, могу да имају и своју Православну цркву. Логика је оваква: ако Пољаци, који су у већини католици, могу да имају Пољску православну цркву, зашто би тако нешто било неприлично да имају и Хрвати!?

Пошто се владајући српски филолошки естаблишмент није одрекао сербокроатистике, нема знакова ни да је могао да схвати у чему је потез са промоцијом Хрватске православне цркве дугорочно неодржив. Ако се Хрватима и не може оспорити право да имају мултиконфесионални идентитет, може им се оспорити право да свој идентитет граде на основу језика који је српски, и на основу (латиничког) писма које је српско. И језик и писмо су, у југословенском и постјугословенском периоду, само легализовани као хрватски. Ова легализација је направљена на рушним темељима. Па је самим тиме нарушен још главнији принцип, принцип идентитета. А ово нарушавање принципа не тиче се и не погађа само Србе; тиче се и других европских народа.

Са овим проблемом може се успешно носити само научна дисциплина о Србима, србистика. Ако кажемо да се њој спречава да се институционализује, лакше ћемо схватити и зашто се тако чини.

Одбор за стандардизацију српског језика, непромишљеним понашањем, створио је проблеме не само деловима српског народа неправославне вере, већ и онима православне, посебно у Црној Гори и Хрватској. После проглашења Црногорске православне цркве, а сада и најаве оснивања Хрватске православне цркве, у државама где српски језик има несрпска национална имена, и сама Српска православна црква доспева у тежак положај. А то је једна од последица организованог стављања србистике „под тепих“.

Српска православна црква, чији је благослов добио Покрет за обнову србистике на више скупова (на Косову и у Новом Саду), могла би да помогне обнови српске филолошке традиције. Чињеницама треба погледати у очи. Док је та традиција била уважавана, и Српска православна црква је могла нормално да делује на целом говорном подручју српског језика.

18.

Поред већ поменутих проблема, пред српским народом се појавио један још већи, онај који се везује са оптужбама за геноцид. Олако прихватајући тезу да су Срби само православци, официјелна српска елита се олако одрекла и двеју својих религијских група: Срба католика и Срба муслимана. Тај почињени грех историја није заборавила. По *Конвенцији Уједињених нација о геноциду* и само игнорисање етничких и религиозних група је неопростив грех. Док српски естаблишмент неће да постави питање шта је било са стотинама хиљада Срба муслиманске исповести, испоставља му се питање о судбини осам хиљада несталих Бошњака из Сребренице. „Логос ради свој посао навелико“ рекао је Хегел. Моје виђење ових проблема изложено је у више књига, а посебно синтетички у најновијој књизи *Срби и геноцид*. У њој је показано и како је учињено да се Срби нађу између старчевићевских геноцидних и штросмајеровских етноцидних идеја. Као услов за излаз из те ситуације видим у принципијелним решењима у филолошкој сфери, у обнови оне традиције која ће научну дисциплину о Србима, србистику, вратити у филолошки систем славистике и међу националне филологије других европских народа. Тек тада ће моћи да се осветле и корени, природа и размере геноцида и етноцида. А изнаћи ће се и могућности да српски народ, над којим је вршен етноцид и геноцид, у будућности избегне ове погубне опасности.

19.

Након 20 година постојања Покрета за обнову србистике и Одбора за стандардизацију српског језика, јасније се може видети чему је водила подршка опцији коју је нудио Одбор за стандардизацију српског језика. Српском народу је у југословенском периоду поткопан идентитет, а у постјугословенском он је гурнут у незнање. Посебно велика жртва постаје српска омладина.

Зато је право питање: које су то снаге које диригују српским естаблишментом, терају га да ради против научних и националних интереса, а да посао обавља тако успешно да се права природа тога деловања и не примећује. Уз други програм и са другим идејама, естаблишмент би водио ка другим резултатима.

20.

Упркос тешкој ситуацији, која може да личи на безизлазну, и упркос много почињених грешака владајућих структура у Србији, на могућност решавања проблема српског народа гледам са оптимизмом. Тај оптимизам се заснива на чињеници да Срби имају богату традицију на коју се могу наслонити. Али у тој традицији постоје и наноси из југословенског периода које треба одбацити као нездраво ткиво.

Покрет за обнову србистике уистину није усмерен против традиционалних српских институција, већ само против оног смера деловања у тим институцијама који изневерава њихову аутентичну традицију. Он није усмерен ни против оних појединаца и заједница које говоре српским језиком а не желе да носе српско име. Он им само ускраћује право да променом имена угрозе његов језички идентитет.

Од Матице српске требало би очекивати да престане да следи своју традицију из Титовог периода, већ да следи традицију ове институције коју представљају Сава Текелија, Теодор Павловић, Јован Суботић, Платон Атанацковић, Тихомир Остојић. Та традиција искључује српскохрватско језичко заједништво. У делима ових аутора, посебно у текстовима младих Матичиних првака Павловића и Суботића, постоји и јасно изложена српска идеја југословенства (у данашњој терминологији јужнословенства) која није водила ка

Југославији као држави, већ ка неговању посебности и заједништва јужнословенских народа. Владика Платон, Вуков пријатељ, подржавао је сасвим јасне ставове да постоје два српска писма: писмо Срба источне вере (данашња ћирилица) и Срба западне вере (данашња латиница).

Српска академија наука и уметности, такође, не треба да следи своју политику из Титовог периода када је, као њен главни пројекат, установљен *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Она би требало да следи правац установљен у Српској краљевској академији коју оличавају имена Стојана Новаковића и Љубомира Стојановића и у којој се у периоду од 1893. до 1953. радило на *Речнику српског књижевног и народног језика*. Српска краљевска академија је настала из отпора према језичкој политици и филолошкој концепцији Штросмајерове Југославенске академије знаности и умјетности. А то значи да је искључивала могућност нарушавања идентитета српског језика по којој се овај језик може третирати као српски, хрватски, бошњачки, босански, црногорски, буњевачки, српскохрватски језик.

Вукова задужбина (основана 1987), бар по имену које носи, треба да заступа Вуков став да је српски језик заједнички језик Срба православаца, Срба католика и Срба муслимана. Вукове потомке треба да постиди чињеница да се данас у Србији афирмишу ставови по којима нема Срба католика и Срба муслимана, односно ставови који инаугуришу праксу по којој се вуковска ијекавица третира или као хрватски језик или као бошњачки језик. Ако нека филолошка оријентација у Србији и међу Србима заступа Вукове ставове, то је Покрет за обнову србистике. Не постоје знакови да је Вукова задужбина подржавала концепцију овог Покрета.

И Српска православна црква, односно њена јерархија, треба да се суочи са истином да је у југословенском периоду била подложна политици Штросмајеровог југословенства и да је искусила њене последице. Данас се често може чути како неки припадници ове Цркве говоре о Србима као народу одређеном за жртву, као о „логорашком народу“, мешајући заветно косовско опредељење са историјским удесом српског народа.

Докле год у овој Цркви буде утицајних људи који се држе штросмајеровске идеје о подели народа по вери, биће могуће да се игноришу ставови Доситеја и Вука чији гробови и сада стоје на самом улазу у Саборну цркву у Београду. А кад се буде схватило да

ти „светли гробови“ „нису само раке“, већ да су и „колевке нових снага“, зауставиће се и процес распарчавања српског језика, српског народа, па и саме Србије. А отвориће се пут ка поништавању свега што је у Србији на неприincipијелан начин легализовано.

ЗАКЉУЧАК

Чињенице наведене у овом тексту могу се, укратко, представити овако.

У предјугословенском периоду српски воз се налазио на српском колосеку. Држао се својих оријентира, србистике и властите визије о месту српског народа међу јужнословенским, словенским и европским народима.

У југословенском периоду српски народ је био постављен на хрватски колосек „братства и јединства“, који је возио у правцу хрватске идеје југословенства и хрватске идеје сербокroatистике.

Постјугословенски период је почео тако што је хрватска страна, напустивши југословенски колосек, обелоданила да је Југославенска академија знаности и умјетности била у ствари Хрватска академија знаности и умјетности, да је сербокroatистика била друго име за кroatистику, и успоставила свој нови колосек. Србе, као нежељене сапутнике, избацила је из свог воза.

На српској страни, у постјугословенском периоду, јавиле су се две опције српског националног програма. Одбор за стандардизацију српског језика наставио је да остварује пројекције сербокroatистике намењене Србима и да настави путем самозатирања. Покрет за обнову србистике, насупрот томе, почео је да се бори за повратак српској филолошкој традицији и за повратак Срба у заједницу европских народа. Те две опције су и даље пред српским народом отворене.

Будућност српског народа ће зависити од тога коју опцију изабере на власти. Моћи филологије су велике, али и ограничене. Ова анализа ће обавити функцију ако помогне да се лакше и поузданије начини прави избор.